

8.Словник літературознавчих термінів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/myxj6.html>

9.Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.

10.Сокол М. О. Поняття паратексту та пара текстуальності в системі сучасного літературознавства / М. О. Сокол // Вісник Житомирського державного університету. – Випуск 60. Філологічні науки. – Житомир, 2011. – С. 218–221.

11.Тимакова И. Г. Функционирование эпиграфов в немецкоязычном тексте : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 – германские языки / И. Г. Тимакова. – М., 2006. – 20 с.

12.Челецька М. Поетика заголовкового комплексу в ліриці Івана Франка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 – українська література / М. Челецька. – Львів, 2006. – 21 с.

Анотація

Торчинська Н. М. Чуже мовлення як інтертекстуальний елемент (на прикладах епіграфів до творів української літератури).

У статті досліджуються семантико-структурні особливості поліепіграфів, виокремлених із поетичних та прозових творів різних авторів XIX – XXI ст.; визначаються взаємозв'язки у системі „письменник – автори епіграфів – твір – читач”.

Ключові слова: чуже мовлення, епіграф, інтертекстуальність, паратекстуальні одиниці.

Анотация

Торчинская Н. Н. Чужая речь как интертекстуальный элемент (на примерах эпиграфов к произведениям украинской литературы).

В статье исследуются семантико-структурные особенности полиэпиграфов, выделенных из поэтических и прозаических произведений различных авторов XIX – XXI вв.; определяются взаимосвязи в системе „писатель – авторы эпиграфов – произведение – читатель”.

Ключевые слова: чужая речь, эпиграф, интертекстуальность, паратекстуальные единицы.

Summary

Torchynska N. N. Another's speech as intertextual element (on examples of epigraphs to the of art works of Ukrainian Literature).

This article deals with the semantic and structural features poliepigraphs, allocated from the poetic and prose works different authors XIX – XXI century; relationships defined in the „author – authors epigraphs – work – the reader”.

Key words: another's speech, epigraph, intertextuality, paratekstuals units.

УДК 811.161.2:81'373.2

Торчинський М. М.

Хмельницький національний університет

СТРУКТУРУВАННЯ ОНОМАСТИКОНУ ЗА ОСОБЛИВОСТЯМИ ПОХОДЖЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ

Систематизація онімів насамперед передбачає їх розмежування на основі трьох комплексних характеристик: денотатно-характеристичної, словотвірної і функціональної. Групування власних назв за їх походженням є складником другої градації, що прогнозує передусім визначення мови, з якої до нас „прийшов” той чи інший онім. За цим критерієм традиційно виділяють два класи таких найменувань – питомі та запозичені, які, проте, у різних дослідників кваліфікуються неоднаково.

Так, у проекті української ономастичної термінології В. В. Німчука власні назви за походженням розділені на питомі (незапозичені) та імена іншомовного походження, диференційовані на узвичаєні і неузвичаєні [див.: 7, с. 29–30].

Більше уваги на походження онімів звернено у загальнослов'янському словнику ономастичних термінів, де визначаються питомі // незапозичені, запозичені, гібридні екзогенні // іншомовні, асимільовані, питомі презапозичені, субстратні назви й онімійний // онімичний субстрат [див.: 8, с. 139–144, 147, 150].

Досить детально описує групи пропріативів за походженням Н. В. Подольська, яка власні найменування, утворені на основі рідномовних лексем, ідентифікує як споконвічні, аборигенні, індігенні [див.: 9, с. 27, 63–64, 119], а ті, що походять з інших мов, – як запозичені, неосвоєні (запозичені), засвоєні (запозичені), свої (запозичені), адаптовані, асимільовані, гібридні, або назви-гібриди, екзогенні, або екзоніми, міграційні, сигніфікативні, субстратні [див.: 9, с. 28, 40, 58–59, 82, 116, 123, 131–132, 149]. Можлива і більш детальна градація таких терміносполук. Наприклад, із-поміж екзонімів виокремлюються екзогенні етроніми; зазвичай запозиченими є календарні (або агіографічні, канонічні) імена, водночас автохтонними вважаються язичницькі [див.: 9, с. 71, 77, 154]. Із виділенням перерахованих вище типів запозичених власних назв пов'язані і найменування процесів, які їх супроводжують, на кшталт: асиміляція, міграція [див.: 9, с. 41, 82] тощо.

Особливо активно розмежовуються питомі і запозичені оніми в дослідженнях, присвячених класифікаційно-етимологічним проблемам, зокрема в дисертаціях регіонального і ареального типу та в ономастичних словниках.

Наприклад, встановлено, що серед загалу відіменних прізвищ Середньої Наддніпряни, де, звичайно, домінують автохтонні утворення, водночас виокремлюється 391 прізвище (4,8 % від загальної кількості), основи яких зберігають імена-запозичення [див.: 1, с. 79].

Також з'ясовано, що „за генезою ойконімія Прикарпаття має виразно східнослов'янську, українську основу ... Поодинокими є запозичення з інших мов” [2, с. 185].

Походження власних назв визначається і в ономастичних словниках. Наприклад, у словнику-довіднику „Власні імена людей” вказується, що український іменник охоплює давньогрецькі, давньоримські, давньоєврейські, скандинавські, давньоруські, західно- і південнослов'янські, західноєвропейські імена та індивідуальні новотвори [див.: 10, с. 7–9].

У топоніміконі теж чітко вимальовується вертикальна градація етимологій, „починаючи від праєвропейської і далі індоєвропейської, скіфо-іранської, балто-слов'янської, потім слов'янської, давньоруської, староукраїнської і врешті української” [14, с. 9]. „Серед фонового слов'янського топонімічного пласта назв поселень трапляються вкраплення різної локалізації іншомовних топонімічних пластів, яким завдячує своєю унікальністю український географо-топонімічний простір. Серед таких пластів помітними є: тюркський, іранський (скіфський), балтський, румунський (молдавський), угорський, грецький, німецький, польський, російський, білоруський, чеський, словацький, болгарський” [6, с. 113].

Процес фонографічної адаптації запозичених власних назв в українській мові ґрунтовно дослідив А. Г. Гудманян, який, проаналізувавши видані протягом 100 років в Україні та за її межами оригінальні твори англослов'янських і німецькомовних письменників та їхні переклади українською мовою, розкрив специфіку правопису запозичених власних назв у порівнянні з правописом одвічно своїх лексичних одиниць і на підставі встановлених закономірностей орфографії чужомовних назв накреслив шляхи її раціональної уніфікації [див.: 3].

Науково достовірно характеризуються запозичені власні назви і в енциклопедії „Слов'янська ономастика”, де виділяються субстратні („залишки давніх індоєвропейських мов, які домінували на окраїнах сучасної України в так звану доісторичну добу”, наприклад, давньогрецькі: *Феодосія*,

фракійські: *Ятрань*), адстратні (сформовані „внаслідок мовного нашарування у зв'язку з тривалими контактами сусідніх народів: українсько-болгарськими: *Болград*, українсько-російськими: *Первомайськ*) і суперстратні („з'явилися в українській ономастиці внаслідок захоплення території автохтонного населення чужоземцями”: назви монголо-татарські і турецькі: *Кагарлик*, російські: *Красний Луч*) оніми [15, I, с. 196–197].

Аналіз цих публікацій дозволяє стверджувати, що за походженням онімія української мови поділяється на питомі і запозичені власні назви, а також гібридні (складні та складені конструкції). Таке розмежування пропріальної лексики передбачає врахування деяких функціональних факторів [див.: 11, с. 319–354].

По-перше, необхідно розрізнити глибоку (первинну) етимологію власних назв, яка у більшості випадків буде пов'язана з лексемами іншомовного походження, і суміжну (вторинну), яка стосується найближчого у словотвірному ряду слова, що може бути і споконвічним, і запозиченим, адаптованим відповідно до особливостей української мови.

По-друге, слід розмежовувати національну онімну систему, що включає до свого складу власні назви, які регулярно використовуються у мові, та оніми-екзотизми, які у практиці мовленнєвої діяльності вживаються епізодично (екзогенна онімія, безперечно, буде запозиченою).

По-третє, інші типи пропріативів, які виділяються на основі їх походження, на нашу думку, можуть бути складниками трьох названих вище (наприклад, питомі перезапозичені назви будуть вважатися запозиченими, якщо повернуться у „свою” мову в іншомовному вигляді, і питомими, якщо в них можна простежити рідномовні лексеми).

По-четверте, слід враховувати факт „вигадування” номінаторами певної кількості власних назв, на визначення походження яких впливає мова, якою ведеться розповідь, національність оповідача, місце і час, де відбуваються події, тощо.

Таким чином, до питомих онімів (синонімами до назви цього розряду можна вважати автохтонні, індигенні, незапозичені, рідномовні, споконвічні власні назви) належать найменування, в основі яких – праслов'янські, протоукраїнські або українські лексеми.

Передусім питомими є антропоніми (автохтонні імена та мотивовані ними імена по батькові: *Володимир*, прізвища, прізвиська і псевдоніми: *Кривий*), зооніми (кінонім *Пушок*), міфоніми (міфоантропонім *Добриня*, міфозоонім *Сірий Вовк*), топоніми, зокрема найменування і значних за розмірами денотатів (регіононім *Полісся*, едитонім *Подільська височина*), і невеликих географічних об'єктів (дримонім *Чорний ліс*, комонім *Залісся*), рідше – космоніми (галактиконім *Чумацький Шлях*, селенонім *Море Спокою*), прагматоніми (готелонім „*Південний Буг*”, порейонім „*Чорне море*”), ідеоніми (біблійонім „*Щедрий вечір*”, гемеронім „*Подільські вісті*”) й ергоніми (фермеронім „*Світанок*”, типографіонім „*Довіра*”).

Запозиченими власними назвами (синоніми – асимільованими, екзогенними, іншомовними) вважаються оніми, які походять від іншомовних лексем.

До іншомовних пропріативів можна віднести усю екзотичну онімію, а також більшість антропонімів (календарні особові імена і похідні від них імена по батькові та прізвища: *Михайло*; рідше – інші класи власних особових назв: прізвисько *Джигит*, псевдонім *митрополит Іларіон*), етніоніми (*шведи*), зооніми (кінонім *Джим*, гіпонім *Шайтан*), міфоніми (теонім *Зевс*, міфоантропонім *Гектор*), топоніми (інсулонім *Ява*, потамонім *Дніпро*), космоніми (зодіонім *Пегас*, астронім *Бенетнаш*, або *Алькаїд*), прагматоніми (банконім „*Фінанси і кредит*”, наутонім „*Ялта*”), ідеоніми (біблійонім „*Intermezzo*”, газетонім „*Бульвар*”) та ергоніми (готелонім „*Метрополь*”, кінотеатронім „*Ювілейний*”).

Третя група онімів, яку можна виокремити за їхнім походженням, – це гібридні власні назви. На відміну від Н. В. Подольської [див.: 9, с. 48], ми вважаємо гібридними лише складні і складені оніми,

повнозначні компоненти яких (лексеми, корені) походять із різних мов. Наприклад, гібридними є такі власні назви: псевдонім *Марко Вовчок*, міфоантропонім *Іван Селянський Син*, континентонім *Південна Америка*, годонім *Повітрофлотський проспект*, астіонім *Старокостянтинів*, потамонім *Західна Двіна*, меркуріонім *Долина Нептуна*, еклезіонім *Покровська церква*, театронім *Львівський обласний музично-драматичний театр імені Юрія Дрогобича*, фалеронім „*За оборону Севастополя*”, бібліонім „*Назар Стодоля*”, журналонім „*Історії з життя*”, геортонім *Міжнародний день космонавтики*, партіонім *Українська народно-демократична партія* тощо.

Між окремими мовами і класами власних назв теж можна встановити певні відношення. Так, із сучасних мов найбільш активно відбуваються запозичення особових імен і похідних від них імен по батькові, прізвищ, прізвиськ, антропоетонімів, псевдонімів, зоонімів, міфонімів, топонімів, космонімів, різних розрядів прагматонімів, ідеонімів та ергонімів (екзотизми до уваги не беруться) з російської, англійської, німецької, французької, арабської і польської мов. Із давніх, переважно зниклих, мов засвідчено походження особових імен і похідних від них імен по батькові, прізвищ, прізвиськ, псевдонімів, антропоетонімів, міфонімів, топонімів, космонімів, різних розрядів прагматонімів, ідеонімів та ергонімів з давньогрецької, латинської, давньоєврейської та деяких інших давніх мов (кельтських, тюркських, іранських, фракійських тощо). Слід зазначити, що запозичення на рівні прагматонімів, ідеонімів та ергонімів переважно є опосередкованими (на кшталт: гідронім *Дніпро* – готелонім „*Дніпро*”; антропонім *Батий* – бібліонім „*Хан Батий*” тощо).

Запозичені власні назви мають і деякі інші додаткові ознаки, пов’язані з формою запозичення, рівнем засвоєння запозичених назв тощо.

Передусім не можна погодитися із трактуванням О. Б. Ткаченком сутності запозичених слів як „іншомовних слів, цілком засвоєних мовою, що їх запозичила” [13, с. 194]; водночас запозичення кваліфікується як „звук, морфема, слово або його окреме значення, фразеологізм, синтаксична конструкція, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес подібного перенесення” [13, с. 194]. На нашу думку, запозиченими є і цілком засвоєні українською мовою слова, і ті, які мають відтінок іншомовності; відповідно можна розрізняти „засвоєння – запозичені слова, що вже повністю пристосувалися до мови, та власне запозичення – слова, у яких процес пристосування ще не завершився, які ще зберігають забарвлення іншомовності”; у складі останніх додатково виділяються варваризми – „слова з особливо виразним забарвленням іноземності” [4, с. 212]. Зразком такого групування можуть бути власні особові імена: засвоєні – *Григорій* та *Марія*; власне запозичені – *Едуард*, *Емілія*; варваризми *Сулейман*, *Гюльчетай*.

„Запозичення може здійснюватися безпосередньо ... або за посередництвом інших мов” [13, с. 195]. На основі цієї ознаки розрізняються прямі запозичення, „які безпосередньо переходять із однієї мови до іншої”, та опосередковані, „які проникли з однієї мови до іншої через посередництво третьої мови (це вже запозичення запозиченого слова)” [5, с. 231]. Звичайно, для характеристики запозичених онімів немає особливого значення, прямим чи опосередкованим є запозичення, хоча, „проходячи через декілька мов, запозичене слово може до невпізнання змінити свою форму” [5, с. 232]. Тому інформацію про рівні запозичення (мову-джерело та мови-посередники) при аналізі власної назви все-таки бажано наводити, на кшталт: *Мусій* < „грец. особ. ім. *Mōysēs*, *Mōsēs*; лат. особ. ім. *Moses* < давньоєвр. особ. ім. *Mōšeh* < давньоєвр. *mōšeh* „витягати” – „з води взятий” [10, с. 165].

Також розрізняються запозичення усні, в яких „слова сильно пристосовуються до фонетики мови-запозичувачки, навіть можуть бути перекрученими”, і писемні, в яких „кожна буква передається звуком навіть тоді, коли в мові-оригіналі якийсь звук не вимовляється” [5, с. 231]. Певні стосунки до цієї градації мають транскрипція – „спеціальна система письма, яку застосовують для точного відтворення звукового складу слів і текстів мови” [13, с. 691], зокрема практична транскрипція – „запис засобами національного алфавіту іншомовних власних назв, термінів та ін.

неперекладних слів” [13, с. 691] і транслітерація – „літерна передача слів і текстів, записаних за допомогою однієї графічної системи засобами іншої графічної системи” [13, с. 691].

Енциклопедія „Українська мова” як категорії запозичень, які залежать від їхнього характеру, називає *варваризми, вкраплення, екзотизми, запозичені слова, інтернаціоналізми, інішомовні слова, кальку*, зазначаючи, що безпосереднє відношення до характеру запозичення має лише калькування [див.: 13, с. 195].

Більш чітким і послідовним є така типологія запозичених слів за їхнім характером: матеріальні, або лексичні, запозичення (лексична одиниця з іноземної в рідну мову переходить повністю: і значення, й експонент), калькування (поморфемний переклад інішомовного слова) і напівкалькування (одна частина слова запозичена, а інша калькується), семантичні запозичення (розвиток нового значення у корінного слова під впливом слова іноземного) і словотвірні запозичення (свій, незапозичений, зміст передається елементами з інших мов) [див.: 4, с. 214–215; 5, с. 230–231].

За аналогічними принципами, однак більш детально визначає способи запозичень і Н. В. Подольська, яка передачу оніма кваліфікує як „включення у текст „своєї” мови інішомовної назви методом практичної транскрипції, прямого запозичення, перекладу, калькування і морфологічної передачі” [9, с. 105–106], транскрипцію пропріатива – як „передачу фонем інішомовної назви графемами мови-наступниці” [9, с. 137–138], а транслітерацію – як „передачу графем інішомовної назви графемами мови-наступниці” [9, с. 138]. Друга форма передачі інішомовних онімів – це їх переклад, який може бути повним або частковим [9, с. 105]. Як різновиди перекладених онімів кваліфікуються онімічні кальки (назви-кальки, кальковані назви) та напівкальки, а також частково перекладені назви, гідронімі кальки тощо [див.: 9, с. 50, 92, 105, 108]. З іншого боку, слід пам’ятати, що оніми перекладу не потребують і у більшості випадків його не зазнають, „що особливо актуально для прізвищ і ОН, коли необхідно ідентифікувати особу” [9, с. 105].

Виходячи з вищесказаного, ми пропонуємо визначити такі способи запозичення онімів:

1) прямі запозичення, або вкраплення (пор. „вкраплення – введений у твір з певною змістовою або стилістичною метою уривок інішомовного тексту” [13, с. 82]. Такі запозичення переважно фіксуються в художньому і публіцистичному стилях мовлення; в основному це бібліоніми („*Contra spem spero*” – Леся Українка), поетоніми („*Я їду в Paris*” – І. Роздобуцько) й ергоніми (салон краси „*GLAMOUR*” (< англ. *glamour* ‘чарівність’)) тощо;

2) практична транскрипція, яку „використовують у спеціальній літературі, при перекладах номенклатурних списків, преїскурантів, технічної документації, для географічних карт, туристичних путівників тощо” [13, с. 691], і транслітерація (менш поширена), яка „використовується як прийом перекладу маловідомої графічної системи на більш зрозумілу” [13, с. 692]. Таким способом утворено багато різновидів пропріативів: антропоніми (пор. ОН *Назар* < „давньоєвр. *nāzar* „він присвятив себе богові” [10, с. 174]), топоніми (пор. гідронім *Ока* < „з фін. *йоккі* „ріка”), ергоніми та прагматоніми (пор. „ТОВ „*Бест-лайф*” (< англ. *best life* ‘найкраще життя’)).

Вагомість транскрипції як одного з основних способів запозичення власних назв підтверджується багатьма фактами: і наявністю значної кількості наукових праць, присвячених проблемам транскрипції онімів, передусім топонімів (окремі дослідження були написані понад сто років тому, й організацією у багатьох країнах протягом ХХ ст. спеціальних бюро для транскрипції власних географічних назв, діяльність яких насамперед була спрямована на створення географічних карт і видання різних довідників та енциклопедій, і спеціальним розглядом проблем транскрипції на Міжнародному конгресі ономастичних наук (Софія, 1972 р.) [див.: 11, с. 26];

3) переклад, зокрема калькування і напівкалькування. „Інішомовне походження кальок, як правило, непомітне – виявляється воно спеціальними дослідженнями” [4, с. 214], тому перекладені оніми функціонують так само, як і питомі. Найчастіше зустрічаються кальковані антропоніми (*Любов*),

топоніми (*Жовте море*), ідеоніми (передусім найменування іншомовних друкованих творів, фільмів, ЗМІ, літературних персонажів тощо), космоніми (зодіоніми *Мала Ведмедця, Молочний Шлях*) тощо.

Таким чином, систематизація онімів за особливостями їх походження передбачає розрізнення питомих, запозичених і гібридних пропріальних одиниць. Як способи запозичення виокремлюються вкраплення, практична транскрипція і транслітерація, а також переклад, зокрема калькування і напівкалькування.

Більш детального опрацювання потребує з'ясування у мові співвідношення між автохтонними та іншомовними власними назвами, а також деталізація етимолого-словотвірних атрибутів пропріальних одиниць.

Список використаної літератури

1. Бабій Ю. Б. Прізвища сучасної Середньої Наддніпряниці : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Ю. Б. Бабій. – Миколаїв, 2007. – 242 с.
2. Габорак М. М. Семантико-словотвірні типи ойконімів Прикарпаття (XII – XX ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / М. М. Габорак. – Івано-Франківськ, 1999. – 290 с.
3. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.16 – перекладознавство / А. Г. Гудманян. – К., 2000. – 40 с.
4. Карпенко Ю. О. Топонімія Буковини / Ю. О. Карпенко. – К.: Наукова думка, 1973. – 238 с.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2006. – 464 с.
6. Купач Т. Г. Методика географо-топонімічного аналізу території України (на прикладі ойконімів) : дис. ... канд. географ. наук : 11.00.11 – конструктивна географія ... / Т. Г. Купач. – К., 2008. – 193 с.
7. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія / В. В. Німчук // Повідомлення Української ономастичної комісії. – К.: Наукова думка, 1966. – Випуск 1. – С. 24 – 43. – (Проект).
8. Основная система и терминология славянской ономастики (Основен систем й терминологија на словенската ономастика). – Скопье, 1983. – 414 с.
9. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
10. Скрипник Л. Г. Власні імена людей : словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наукова думка, 1996. – 335 с.
11. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1973. – 366 с.
12. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.
13. Українська мова : енциклопедія. – К.: Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
14. Янко М. Т. Топонімічний словник України : словник-довідник / М. Т. Янко. – К.: Знання, 1998. – 432 с.
15. Słowiańska onomastyka. Encyklopedia / pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i A. Cieślukowej przy współ J. Dumi. – Warszawa; Kraków: Wyd-wo Naukowe Warszawskie, 2002–2003. – Т. 1–2.

Анотація

Торчинський М. М. Структурування ономастикону за особливостями походження власних назв.

У статті описано структуру онімного простору за особливостями походження власних назв. За такими ознаками пропонується розмежовувати питомі, запозичені та гібридні пропріативи. Як способи запозичення виокремлюються вкраплення, практична транскрипція і транслітерація, а також переклад, зокрема калькування і напівкалькування.

Ключові слова: походження онімів, питома назва, запозичена назва, гібридна назва, запозичення.

Аннотація

Торчинский М. Н. Структурирование ономастикона по особенностям происхождения имен собственных.

В статье описана структура онимного пространства по особенностям происхождения названий. По таким признакам предлагается разграничивать исконные, заимствованные и гибридные проприативы. Как способы заимствования выделяются вкрапления, практическая транскрипция и транслитерация, а также перевод, в частности кальки и полукальки.

Ключевые слова: происхождение онимов, искомое название, заимствованное название, гибридное название, способы заимствования.

Summary

Torchynskyy M. N. Structuring Meeting of proper names features origin for proper names.

The paper describes the structure onyms space features origin of proper names. By following features offered distinguish between specific borrowed and hybrid proper names. As a means of borrowing distinguished blotches, practical transcription and transliteration and translation and including tracing.

Key words: origin onyms, the specific name, borrowed name, a hybrid name, ways of borrowing.

УДК 81'42-811.161.1

Фандуль О. М.

Хмельницький національний університет

СЕМАНТИКА, МОТИВАЦІЯ ТА СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ПРИЗВИЩЕВИХ НАЗВ І ПРИЗВИЩ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ XVII – XXI СТ.

Актуальність обраної теми дослідження визначається великим зацікавленням українських науковців регіональною антропонімією: уже проаналізовано прізвища Гуцульщини (Б. Б. Близнюк), Донеччини (Н. Ю. Булава), Бойківщини (Г. Є. Бучко), Нижньої Наддніпрянщини (І. І. Ільченко), Дніпровського Припоріжжя (І. А. Корнієнко), Лубенщини (Л. О. Кравченко), Лемківщини (С. Є. Панцьо), Опілля (Г. Д. Панчук), Рівненської області (Я. О. Пура), Західного Поділля (Н. І. Рульова), Верхньої Наддністрянщини (І. Д. Фаріон), Уманщини (Ю. І. Фернос), Закарпаття (П. П. Чучка), Північної Тернопільщини (С. В. Шеремета) та інших регіонів.

Пропонована стаття є своєрідним підсумком циклу публікацій, присвячених дослідженню прізвищевих назв та прізвищ Центральної Хмельниччини. Метою наукової розвідки є визначення семантики твірної основи, мотиваційної структури та способів творення досліджуваних антропонімів.

У статті схарактеризовано прізвищеву систему Центральної Хмельниччини XVII – XXI ст., зокрема Волочиського, Летичівського та Хмельницького районів. Зібрано і проаналізовано 11 860 антропоодиноць зазначеного регіону (XVII ст. – 351, XVIII ст. – 1105, IX ст. – 1580, XX ст. – 3473, XXI ст. – 6840). Результатів дослідження досягнуто завдяки: систематизації залучених в науковий обіг антропонімів, вивченню лексико-семантичної та словотвірної-структурної бази прізвищ, з'ясуванню мотивації аналізованих прізвищевих типів, встановленню найактивніших груп лексики та найпродуктивніших прізвищевих формантів прізвищевої системи регіону на п'яти діахронних зрізах; співставленню даних з особливостями інших антропонімних систем.

Прізвищеві назви і прізвища Центральної Хмельниччини своєю семантичною, мотиваційною і дериваційною структурою нерозривно пов'язані із загальнонаціональною системою іменувань української